

6. Вознюк О.В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: Монографія / О.В. Вознюк, О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с.
7. Кудрявцев В.Т. Выбор и надситуативность в творческом процессе: опыт логико-психологического анализа проблемы / В.Т. Кудрявцев // Психологический журнал. – Т. 18. – 1997. – № 1. – С. 16-30.
8. Кушнір В.А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект: Монографія / В.А. Кушнір. – Кіровоград: Вид. Центр КДПУ, 2001. – 348 с.
9. Обухова Л.Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы / Л.Ф. Обухова. – М.: Тривола, 1995. – 357 с.
10. Петровский В.А. Психология неадаптивной активности / В.А. Петровский. – М., 1992. – 223 с.
11. Петровский В.А. Личность в психологии : парадигма субъектности / В.А. Петровский. – Ростов-на-Дону : Изд-во «Феникс», 1996. – 512 с. – С. 91.
12. Шаронин Ю.В. Синергетика и творчество: некоторые аспекты теории и практики нового методологического подхода. // Школа. – 1996. – № 4. – С. 47-51.
13. Шаронин Ю.В. Психолого-педагогические основы формирования качеств творческой личности в системе непрерывного образования: (Синергет. подход). – М.: МГИУ, 1998. – 321 с.
14. Шаронин Ю.В. Синергетика в управлении учреждениями образования // Высшее образование. – 1999. – № 4. – С. 14-18.
15. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М.А. Холодная, Томск: Изд-во Том. ун-та; М.: Барс, 1997. – 392 с.

УДК 371.134: 37.037

Гайдук О.В., здобувач,

Київський національний економічний університет, м. Київ

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НІМЕЧЧИНІ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ

В статті розглядається сучасне становище вивчення професійної підготовки викладачів фізичного виховання в Німеччині, як російськими, так і українськими ученими, так і німецькими дослідниками. Також дається коротка характеристика сучасного становища професійної підготовки викладачів фізичного виховання в Німеччині.

Ключевые слова: професійна підготовка, фізичне виховання, педагог, Німеччина

In the article discussed the present state learning of professional training of teachers of physical education in Germany, as Russian and Ukrainian scientists and German scientists. Also presents a short description of the current state of professional training of teachers of physical education in Germany.

Keywords: professional preparation, educator, physical education, Germany

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни останніх років (глобалізація, як чинник впливу на розвиток освіти, проблеми економічної ефективності освіти, якісні зміни у характері соціального замовлення на освіту, провідні стратегії розвитку освіти у різних регіонах світу) і прагнення України увійти в міжнародний освітній простір потребують суттєвої модифікації змісту освіти в країні.

У зв'язку з цим реалізація Національної доктрини розвитку освіти (2002 р.), має передбачати максимальне використання як вітчизняного, так і зарубіжного прогресивного педагогічного досвіду. Маючи чітко сформовану систему підготовки педагогічних кадрів, володіючи конкретними дієвими методиками, вища школа України в цілому забезпечує вітчизняні навчально-виховні заклади висококваліфікованими фахівцями. Проте загальноєвропейський контекст вимагає модернізації підготовки майбутніх українських учителів і викладачів. Прагнення України стати органічним суб'єктом світового освітнього простору актуалізує потребу вивчення досвіду організації педагогічної освіти, накопиченого в провідних зарубіжних країнах, а також дослідження сучасних технологій, що застосовують у процесі підготовки вчителя як фахівця з наукової теорії та методики навчання.

Великий інтерес викликає система підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ Німеччини – країни, що є одним із лідерів серед західноєвропейських країн. Німеччина має високорозвинену систему вищої освіти загалом та акцентує увагу на якісній підготовці педагогічних кадрів зокрема. Використання теоретичного та практичного досвіду системи вищої освіти Німеччини в Україні та його адаптація до суспільно-політичних реалій, безперечно, позитивно позначиться на розвитку національної системи фахової підготовки педагогічних кадрів.

На особливу увагу заслуговує досвід підготовки педагогів Німеччини з такої спеціальності як «Фізичне виховання», ставлення до якого в державі багато в чому зумовлює здоров'я його громадян. Постійна увага вчених і практиків Німеччини щодо вдосконалення якості підготовки викладачів фізичного виховання, безперечно світове лідерство у розвитку шкільного, олімпійського та професійного спорту диктують необхідність узагальнення досвіду цієї країни, дозволяють фахівцям України оцінити власні теоретичні позиції, досягнення, з'ясувати недоліки, а також стимулюють розробку нових програм і проектів у даній сфері.

Мета статті: Дослідити сучасний стан вивчення проблеми професійної підготовки викладачів фізичного виховання в Німеччині російськими, українськими та німецькими вченими. Дати стислу характеристику сучасного стану професійної підготовки викладачів фізичного виховання Німеччини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему професійної підготовки педагогів у галузі фізичного виховання й спорту у російській і вітчизняній науці досліджували Б. Ашмарін, Ю. Желєзняк, Т. Круцевич, Л. Матвєєв, Ю. Менхін, Г. Максименко, А. Новіков, О. Солтїк, М. Філіпов, С. Філь, А. Цьось, Б. Шиян, Ю. Шкребтїй та ін. Різні проблеми змісту й організації підготовки вчителів фізичного виховання розглядали такі вчені як С. Балбенко, М. Віленський, Е. Вільчковський, Л. Волков, В. Григоренко, О. Демінський, М. Іваськевич, К. Козлова, В. Лях, В. Пристинський, А. Цьось, Ю. Чміленко та ін.

Удосконалення спортивно-педагогічної підготовки спеціалістів вивчали О. Демінський, С. Єрмаков, Ю. Желєзняк, Г. Максименко та ін.; формуванню ступеневої системи підготовки фахівців фізичної культури приділяли увагу Л. Волков, Ю. Шкребтїй та ін.; теоретико-методичні основи професійної підготовки вчителів фізичного виховання розглядали Т. Круцевич, В. Платонов, Л. Сущенко, Б. Шиян та ін.; концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту висвітлено в багатьох працях вітчизняних (Е. Вільчковський, О. Демінський, Л. Сущенко, Б. Шиян) і російських (Г. Бабушкін, А. Барабанов, П. Петров, О. Петунін) дослідників.

Багато вчених звертали увагу на ті або інші аспекти прогресивного досвіду освіти в Німеччині. Особливості змісту та структури педагогічної освіти Німеччини були предметом дослідження в працях багатьох науковців (Н. Абашкіна, Г. Анісімова, Х. Бауман, Г. Бергхорн, М. Громкова, І. Гуревич, Н. Козак, П. Лундгрєн, О. Матвієнко, Т. Мойсеєнко, О. Піскунов, Л. Писарева, Л. Пуховська, Л. Сакун, М. Тихонова, А. Турчин, Л. Чулкова, Т. Яркіна). Науковий інтерес становлять студії, присвячені німецькій післядипломній освіті (Т. Вакуленко, В. Гаманюк, В. Гаргай, В. Олійник, В. Поліщук, С. Синенько).

Загальнопедагогічні тенденції розвитку освіти вчителів потрактовано в роботах В. Володька, Б. Вульфсона, О. Галазюка, Т. Десятова, О. Джуринського, М. Добрускіна, В. Коновалика, В. Кравцова, В. Кременя, О. Лисової, З. Малькової, Л. Одерій, В. Орлова, Г. Поберезької, В. Радула, О. Савченко, С. Сухорського, С. Сисоевої.

Реформування національних систем педагогічної освіти у світовому контексті вивчають В. Болотов, К. Корсак, В. Кравець, Н. Лавриненко, А. Лігоцький, А. Парінов, Д. Саїтова та інші науковці.

Окремі аспекти системи педагогічної освіти Німеччини презентовано в монографіях і дисертаціях українських та російських науковців (Н. Абашкіна, Т. Вакуленко, В. Гаманюк, Н. Козак, А. Кириловський, О. Мартинова, Н. Махія, С. Павлюк, Г. Поберезька, О. Пришляк, Л. Пуховська, Д. Саїтова, С. Синенко, Л. Сущенко, Д. Торопов, А. Турчин, О. Фрідманська, Т. Фуряєва, І. Шимків).

Однак дані дослідження не дозволяють скласти повну картину всієї системи підготовки фахівців галузі фізичного виховання й спорту Німеччини, проблеми підготовки викладачів фізичного виховання (організаційні й змістові аспекти) Німеччини у вітчизняній науковій літературі розглядалися лише фрагментарно.

У німецькій науково-методичній літературі відображена значна кількість досліджень, які присвячені проблемам підготовки педагогічних кадрів в університетах, і, безпосередньо, підготовці викладачів фізичного виховання. Проблеми освіти Німеччини в різні історичні часи досліджували німецькі педагоги О. Анвайлер, О. Вільманн, Р. Вінкель, К. Гюнтер, А. Дістервег, В. Клафкі, В. Курт, Ф. Паульсен, Г. Піхт, Ф. Ратке, Г. Рідель, С. Робінзон, Г. Рот, Х. Хентіг, В. Яйде. Окремі питання розвитку вищої та професійної освіти Німеччини є предметом досліджень таких науковців, як К. Бергер, П. Бош, А. Буш, Б. Кем, У. Мюллер, У. Тайхлер, А. Плегер, А. Халл, К. Хюфнер, Л. Цибель, А. Шаде. Педагогічні ідеї цих дослідників співзвучні із завданнями модернізації освітньої системи України, яка, відбудовуючись на національному ґрунті, орієнтується на апробований європейською та світовою практикою досвід Німеччини.

Німецькі вчені приділяють увагу таким питанням: теоретичним аспектам фізичного виховання; важливим проблемам розробки навчальних програм майбутніх викладачів фізичного виховання; шляхам оптимізації університетської підготовки й підвищення рівня професіоналізму випускників, професійного становлення особистості викладача фізичного виховання; зв'язок між якістю професійної підготовки фахівців у галузі фізичного виховання й ефективністю їх викладацької діяльності в школах (E. Beckers, M. Bräutigam, J. Funke-Wieneke, R. Hein, R. Hildebrandt-Stramann, A. Horn, U. Kern, W.-D. Miethling, H. Schwameder, G. Strutzenlergeder, W. Soel) і багатьох інших.

Зазначимо, що сучасна німецька освіта в період з 1990-2010 років пройшла складний процес реформування. Після об'єднання німецьких земель у 1990 р. єдина система НДР перейшла на багатотипну модель шкільної системи ФРН, що спричинило реформаційні процеси у вищій педагогічній освіті Німеччини: деполітизація, реорганізація університетських досліджень, відкриття університетів прикладних наук (Fachhochschulen), зміни навчальних планів і програм відповідно до західноєвропейського зразка, люстрація професорсько-викладацького складу.

Показовими явищами педагогічної реформи у Німеччині стали гуманізація та демократизація новітньої німецької освіти: у сфері освіти підготовки вчительських кадрів першочергова увага стала приділятися комплексу проблем, пов'язаних із саморозвитком майбутніх педагогів; чітко окреслюється перехід у стосунках між учителем та учнем із суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні взаємини; акцентується увага на самобутніх особливостях дітей, їхніх духовних засадах, переживаннях.

Наприкінці 90-х років ХХ ст. у розвитку вищої освіти Німеччини починається новий етап. Суттєві перспективи став відкривати процес європейської інтеграції (Болонський процес), який супроводжується формуванням єдиного загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного простору. Починаючи з 1998 р., з поправкою до Закону про вищу освіту, Німеччина почала реалізацію ідей Болонського процесу. Першочерговим кроком в цьому напрямку був перехід до двоступеневої системи вузівської освіти. У 2000 р. конференція міністрів освіти затвердила критерії поширення кредитної системи та модуляції, утворюючи таким чином єдину основу щодо регіональних концепцій освіти. Слід зауважити, що в Німеччині кожна з земель має певну автономію і може сама регулювати освітню політику та терміни впровадження та проходження освітніх реформ. Наприклад, у землі Північний Рейн-Вестфалія до 2012 р. всі університети мають перейти на структуру підготовки педагогічних кадрів, що складається з трирічного бакалавріату, дворічної магістратури (один семестр присвячений педагогічній практиці) та рефендаріат протягом одного року, після чого настає черга державного іспиту на посаду вчителя. До того ж у країні в різних навчальних закладах діють власні правила щодо: а) термінів професійної підготовки педагогів (теоретична та практична фази); б) вимог до змісту освіти (доцільна кількість годин з кожної навчальної

дисципліни); в) форми змісту державних іспитів; г) кваліфікації, що присвоюється педагогам. Нова система освіти впроваджується та існує в Німеччині поряд із традиційною дворівневою системою освіти.

Нині традиційна підготовка вчителів в Німеччині складається з двох етапів: освіта в університеті (до першого державного іспиту) та дворічної педагогічної практики «рефендаріат» (до другого завершального державного іспиту). До того ж, отримавши освіту в університеті, в залежності від того, яку ступінь і тип школи обрали майбутні педагоги, вони можуть отримати різні вчительські посади:

- посаду вчителя першого ступеню I (вчитель початкової школи);
- посаду вчителя другого ступеню I (вчитель 5-10 класів базової, реальної школи, гімназії та об'єднаної школи);
- посаду вчителя другого ступеню II (вчитель 11-13 класів гімназії та об'єднаної школи).

Утім, на практиці багато студентів обирають право займати дві вчительські посади. Особливо часто зустрічається поєднання посади вчителя другого ступеню I та другого ступеню II.

Загальна тривалість освіти для вчителя першого ступеню I та другого ступеню I складає 6 семестрів (3 роки), вчителя другого ступеню II – 8 семестрів (4 роки). Ще один семестр існує задля складання іспитів. Після чого 2 роки триває педагогічна практика, яка закінчується складанням другого державного іспиту [3].

Як зазначено вище, окрім традиційної системи підготовки майбутніх вчителів, в Німеччині поступово вводиться інша дворівнева система за схемою «бакалавр – магістр». Це так звана багаторівнева модель, в якій студент на першій ступені бакалавра навчається 6 семестрів, а потім, за бажанням, може отримати ступінь магістра (тривалість навчання складає від 2 до 4 семестрів, в залежності від обраної ступені посади вчителя). Після успішного проходження програми магістра студент може також навчатися в докторантурі з подальшим захистом дисертації.

Наприкінці 2004 р. конференція міністрів освіти підготувала та ввела стандарти педагогічної освіти. Ці стандарти чітко окреслюють компетенції педагогів або вимоги кваліфікації, яким вони повинні відповідати протягом своєї професійної діяльності. Вже з 2005 р. стандарти стали запроваджуватися в освітній процес університетів. Запровадження стандартів для першої та другої фаз вищої освіти було великим поступом в системі педагогічної освіти Німеччини, оскільки пояснювало, що саме мають знати та вміти молоді педагоги після закінчення ВНЗ. Завдяки посиленню методичної та діагностичної підготовки студентів педагогічних ВНЗ, це дозволило посилити професіоналізацію педагогічної освіти в сучасній ФРН. У 2008 та 2010 р.р. конференція міністрів освіти внесла деякі корективи до стандартів професійної компетенції вчителів [6].

Під професійною компетенцією вчителя розуміють знання, здатності, готовність і навички, які повинен він мати задля вирішення конкретних педагогічних проблем і задач. Ці компетенції мають набуватися протягом різних щаблів освіти майбутнього вчителя. На першому щаблі навчання майбутній педагог набуває базові фахові компетенції – знання та методи, на яких будується освіта. Другий щабель – практичний, тобто майбутній педагог вчиться на практиці застосовувати теоретичні знання. У підготовці майбутніх німецьких педагогів розрізняється два основних види практики: шкільна практика, яка передбачає отримання першого власного досвіду у школі з позицій професійної діяльності педагога; «дидактична практика», що забезпечує зв'язок теорії і практики з наголосом на специфічному професійному навчанні. Під час професійної практики педагоги спостерігають різні форми навчально-виховного процесу, виконують аналітичні завдання. Таким чином, головним завданням практичної професійної підготовки є розвиток творчої особистості педагога як дидактичної мети німецької вищої школи. Третій щабель – це підвищення кваліфікації та/або перепідготовка [6, с. 2-4]. В останній редакції вимог щодо професійної компетенції вчителя також дається докладний розподіл по окремим педагогічним дисциплінам, зокрема, фізичного виховання.

До професійної компетенції майбутнього педагога з фізичного виховання належать:

- мати знання про спортивні та спеціальні вправи та рухи з обраних галузей фізичного виховання, виконувати фізичні вправи та рухи на відповідному рівні, а також вміти навчати їх інших;
- мати фахові знання, на основі науково обґрунтованих спортивних і фізичних вправ, вміти керувати та аналізувати навчальні ситуації, що виникають під час проведення практичних занять;
- сприяти розвитку здатності свідомих і соціально-орієнтованих вчинків своїх учнів, сприяти розвитку гри та спорту; розвивати в учнях самостійність, ініціативність, уміння цінувати ситуації, залучати їх до командної роботи задля спілкування та взаєморозуміння;
- мати ґрунтовні знання зі спортивно-наукової методології;
- розумітися на проблемах, темах, теоріях соціально-наукового та педагогічного дослідження, що пов'язані зі спортом;
- знати підходи дослідження в кінезіології (вчення про рухи), зокрема і науки про тренування, вміти застосовувати їх на практиці в школі (викладати і навчати) задля діагностики та пропаганди фізичної активності;
- знати майбутню професію у біографічному та суспільному контексті;
- розуміти пов'язані із здоров'ям профілактичні, соціально-політичні питання, що можуть виникнути на практичних заняттях;
- знати різні можливості аналізу, планування та організації занять і вміти їх використовувати;

мати певний досвід і компетентність у плануванні та провадженні фізичного виховання та шкільного спорту, сприяти активному способу життя всієї школи та знати основи проведення діагностики (тестування) та оцінки діяльності (атестації) за фахом [6, с. 46].

Вивчення сучасного стану професійної підготовки педагогів Німеччини дозволяє зробити такі **висновки**: 1) у країні відсутня єдина загальнодержавна система професійної підготовки педагогів фізичного виховання. Кожна земля має свою власну структуру навчальних закладів, де готують педагогів, з урахуванням системи загальної освіти країни. У ФРН існує традиційна система організації підготовки викладачів фізичного виховання з отриманням кваліфікації вчителя різного ступеню та нова багаторівнева, що включає підготовку бакалаврів, магістрів і докторів з фізичного виховання та спорту; 2) незважаючи на неоднорідність структури професійної підготовки педагогів у Німеччині, кожний педагог з фізичного виховання наприкінці навчання має відповідати певним стандартам професійної компетентності: володінням фаховими теоретичними та практичними здатностями праці з учнями, постійно розвивати та підвищувати свій професійний рівень.

Література:

1. Вища освіта України і Болонський процес: [навчальний посібник] / за ред. В.Г. Кременя / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Махия Н.В. Педагогічна освіта у Німеччині: історія та сучасність: [методичні рекомендації для студентів, магістрантів, викладачів вищих навчальних закладів] / Н.В. Махия. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Грінченка, 2008. – 64 с.
3. Лундґрен П. Структура подготовки учителей в Германии [Електронний ресурс] / — Режим доступу до журн.: http://vestnik.yspu.org/releases/materialy_mejdunarodnogo_seminara/14_1/P4-5
4. Bellenberg, G. and A. Thierack. Ausbildung von Lehrerinnen und Lehrern in Deutschland. Bestandsaufnahme und Reformbestrebungen. – Opladen, Leske+Budrich, 2003.
5. Der europäische Hochschulraum. Gemeinsame Erklärung der europäischen Bildungsminister vom 19. Juni 1999 in Bologna [Електронний ресурс] / — Режим доступу до журн.: (http://www.bmbf.de/pubRD/bologna_deu.pdf).
6. Sekretariat der ständigen konferenz der kultusminister der länder in der bundesrepublik deutschland / Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerbildung Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 16.10.2008 i. d. F. vom 16.09.2010) [Електронний ресурс] / — Режим доступу до журн.: